

VIII.

To Minder fra Middelalderens Slutning.

Ved *Holger Fr. Rørdam.*

1.

Den største litterære Mærkelighed, Fyns Stiftsbibliothek ejer, er uden Tvivl en vel konserveret Palæotyp, uden egentligt Titelblad, en »Liber Cronicarum ab inicio mundi«, trykt i Nyrnberg 1493 af Anthonius Koberger i stor Folio — en af disse Bøger, som man saa meget yndede i gammel Tid, indeholdende bibelsk Historie, Verdenshistorie, Verdensbeskrivelse og meget andet, illustreret ved en stor Mængde Træsnit, af hvilke mange ere højst kuriøse. Bogen er lærerig derved, at den giver os en Forestilling om den middelalderlige Opfattelse af mange Forhold, der unægtelig er meget forskjellig fra vore Dages, om end der paa den anden Side er nok, som vidner om, at Menneskehjertet med dets Glæder og Sorger, dets Haab og Frygt bliver sig selv ligt under enhver Himmelegn og i enhver Tidsalder. Hvad der bringer mig til her at omtale dette Skrift, er, at det har tilhørt en mærkelig dansk Mand og at han paa forreste Blad har antegnet nogle historiske Notitser fra sin Samtid. Desværre have disse lidt en Del ved Bogens Beskjæring i nyere Tid, men noget kan dog udbringes deraf.

Ejeren, som har tegnet sit Navn paa det forreste Blad, er nemlig den Mester Matthis Pedersen, som i Reformationstiden var den betydeligste Repræsentant for Katholicismen i Kjøbenhavn, af hvis Kapitel han var Medlem. Dr. Johan Bugenhagen boede i hans Hus under sit Ophold her; men hans Forsøg paa at omvende ham førte ikke til noget blivende Resultat. Forøvrigt henvises til mit Skrift »Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen«, S. 147—50, hvor der er meddelt udførligere Efterretninger

om denne i sin Tid mærkelige Mand, om hvem Peder Palladius etsteds siger, at hans Tilhængere »kaldte ham Mesteren og gjerne vilde have gjort Kristus ud af ham, ligesom Graamunkene vilde gjøre af deres Franciscus«. — Mester Matthis's nedenauførte Antegnelse om den forargelige Kirkestorm, som Vor Frue Kirke blev Scenen for i Reformationstiden, stadfæster, hvad man først i den nyere Tid har faaet Sikkerhed for, at denne Begivenhed forefaldt 1530, og ikke, som man tidligere antog, 1531¹⁾. — Her følge nu Antegnelserne:

Magistri Matthie Petri Ottoniensis diocesis.

Omnia consiliis prius experire quam armis.

Ad pauca respicientes facilliter decipiuntur.

Mdxxx die Joannis euangeliste, 3. natal. Christi, Ecclesia collegiata Ha[ffnis] per Lutheranos spiritu diabolico afflatus prophanabatur imman[us] ipso Turcha nulli rei diuino cultui dedicate²⁾ parcentes, ne ipsi sacramento euc[haristie].

Mdxxxi 4ta feria infra octauas Martini restituitur.

1534 prope adventum Christophori Comitiss de Oldenborig Lutherani rursus ecclesiam occupant [omnia] prophanantes.

1540 26 Augusti Dorothea Dano[rum regina] Haffnis filium peperit, sonantibus non modico in theatro str.

Tre andre historiske Notitser ere saa mishandlede ved Bogens Beskjæring, at der ikke kan udbringes noget af dem.

Ovenstaaende Antegnelser have en saa mærkværdig Lighed med nogle historiske Notitser, som i sin Tid af Langebek fandtes i et Exemplar af Polydori Vergilii Adagiorum Opus, Basil. 1525, og som ere meddelte i Suhms Nye Saml. III, 82—3, at man kunde fristes til at antage, at samme Mand var Forfatter til dem begge; i alt Fald maa de Notitser, som Langebek fandt, sikkert ogsaa være af en af Kannikerne ved Frue Kirke, da det er Begivenheder, der knytte sig til denne Kirke, hvorom de dreje sig.

¹⁾ Jvfr. H. Knudsen, Joachim Rønnow, S. 65 ff. Rørdam, Historie-skrivn. i Danmark og Norge efter Reform., S. 25, Not.

²⁾ Læsningen af dette Ord er uvl.

2.

Det andet Stykke fra den katholske Tid, som her skal meddeles, er vel for ikke mange Aar siden blevet trykt i K. Barners store Værk, Familien Rosenkrantz's Historie I, 206, men fortjener maaske dog her atter at fremdrages, da det baade minder om en af Danmarks ypperste og frommeste Mænd i det 15de Aarhundrede, Hr. Erik Ottesen (Rosenkrands), han, der har faaet det dejlige Vidnesbyrd af Samtiden, at »han var som en Fader for Danmark«, og tillige giver et kortfattet og karakteristisk Udtryk for hin Tids Ethik. — Nærværende Aftryk vil i Orthograffen findes lidt nøjagtigere end ovennævnte.

Effter Guthz byrth Medlxxvi^o then søndagh næst for sancte Peters dagh ad cathedram tha war thenne Cronica fulkomen, som Jegh Erik Ottissøn ridder loth skriffue til Skandelburgh. Och i alle the bøger, som iegh hawer lesth eller hørth, tha fynder iegh ey bether æn ath halde wel the x wars herre Jhesu Cristi both orth, So som er at ælskæ thin Guth oc thin skaper ower all thing af all thin for muge, af all thin hiærtæ oc af all thin siæl. 2. Och ther næst thin iafuen cristen i alle mathe ligh with [thig] sielf. 3. Ey sweræ til w nyttelicheit vm wars herre døth eller andre store ethæ. 4. Hetheræ for elder, father oc mother, som levendeth (!) eræ, oc gør gott for the døthe. 5. Gør ey mandrap uthen loghen meth raath eller gerning. 6. Ey ath bedryfue hoor eller morth met gerning eller samtykky eller begæræ nagher then hellige kirkins personer til sœndelicht oc w quemlicht lefuend. 7. Ey at thraa thin iafuens cristens gothz oc penningh vtæn hans mynnæ eller fulle betalingh. 8. Ey thiufneth at gøre. [9] Ey bæræ falsk wytnæ i moth thin iafn cristen for wild eller for auend. 10. Ech (!) ey threnghe then fattighe met wald for afuend eller for wild skyld til w skiel. Och waktæ sigh for the vii dødelighe sœnder, So som er hofferdicheit, afuend, wræthe, ledyie til guthz thienst, wkskheit, gyricheit och offuerflœdicheit.

Saaledes indført foran i en hdskr. Kodex af den saakaldte platyske Saxo, i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 819, Fol.